

AKTUALNOŚĆ MYŚLI PEDAGOGICZNEJ KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WYCHOWANIU WSPÓŁCZESNEJ MŁODZIEŻY

Treść: — 1. Założenia wychowawcze Kardynała Stefana Wyszyńskiego. — 2. Cele i zadania wychowania młodzieży. — 3. Formy oddziaływań wychowawczych. — Podsumowanie. — Zusammenfassung

Kościół, który widzi młodych jako „nadzieję”, zdaje sobie też sprawę z tego, że są oni wielkim wyzwaniem dla przyszłości Kościoła¹. Te słowa *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* skłaniają do refleksji i równocześnie do poszukiwań takich modeli wychowania współczesnej młodzieży, dzięki którym młodzież rzeczywiście spełniać będzie stawiane jej przez Kościół oczekiwania. Ten sam dokument nieco wcześniej zwraca uwagę na kryzys duchowy i kulturowy obserwowany w dzisiejszym świecie, który szczególnie dotyka ludzi młodych². Dziś zwykło się młodym „przypinać” etykietę, że jest ona zła, że odrzuca Kościół, nie potrzebuje Boga i wiary. Takie poglądy powinny prowokować wszystkich odpowiedzialnych za wychowanie młodego pokolenia do sięgania po takie wzorce i modele, dzięki którym młodzież będzie rzeczywiście „nadzieją” współczesnego świata i Kościoła. Naprzeciw tym zapotrzebowaniom wychodził Prymas Tysiąclecia kardynał Stefan Wyszyński, ze swoją wizją wychowania młodego człowieka. Wizja ta, mimo życia i działalności Prymasa w latach 1901–1981, jawi się jako wciąż aktualna w procesie wychowania młodzieży żyjącej na początku XXI wieku.

Stefan Kardynał Wyszyński wiele miejsca w swoim nauczaniu poświęcał młodzieży. Rozumiał młodego człowieka, znał jego potrzeby i tęsknoty. Był przekonany, że młodzież w głębi serca pragnie dobra, zdolna jest do wysiłku i poświęcenia³. Potrafił on z miłością, ale i z mocą stawiać wymagania młodzieży. Pragnął, by młodzież umiłowała prawdę, żyła w prawdzie i świętości oraz by ufała Bogu i wierzyła w Niego. Już w jego nauczaniu odnajdujemy myśli ukazujące młodzież jako nadzieję Kościoła i państwa. Prymas w swej działalności duszpasterskiej interesował się młodzieżą szkolną, akademicką, seminaryjną i pracującą.

¹ DOK 182.

² DOK 181.

³ A. Rastawicka, *Dziedzictwo Prymasa Tysiąclecia*, w: *Na granicy tysiącleci*, Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego (oprac.), Warszawa 2001, s. 48.

Dlatego w jego nauczaniu nie brakuje refleksji dotyczącej założeń, zadań, celów i form wychowania młodzieży.

I. ZAŁOŻENIA WYCHOWAWCZE KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO

Właściwe rozumienie wychowania młodzieży uwarunkowane jest przyjętą przez S. Wyszyńskiego wizją człowieka i społeczeństwa. Na kanwie tej wizji Prymas zwraca uwagę na wychowanie osobowe, społeczne i religijne.

Założenie antropologiczne Kardynała Wyszyńskiego koncentrują się wokół istoty i natury człowieka. U podstaw prymasowskiej myśli pedagogicznej leży poznanie prawdy o sobie samym, o swoim celu i przeznaczeniu. Prymas uznaje pierwszeństwo jednostki w stosunku do rodziny, narodu, państwa. Uważa, że człowiek nie może być podporządkowany żadnej społeczności, ponieważ stanowi najdoskonalszą formę życia społecznego i przerasta wszystko, co jest na Ziemi⁴. Najwyższą wartość w świecie stworzonym przypisuje S. Wyszyński człowiekowi, który jako dziecko Boga wywodzi się z Jego Miłości. Zdaniem Prymasa człowiek ze swojej natury posiada godność, dzięki której cały świat stworzony skierowany jest ku niemu⁵.

Jedną z najbardziej znaczących potrzeb, które człowiek w sobie nosi, jest potrzeba permanentnego rozwoju. Prymas określa człowieczeństwo przede wszystkim jako zadanie. W sposób szczególny obejmuje troską wychowanie młodego pokolenia. Jego wychowawczym założeniem w zakresie sfery osobowej jest wychowanie człowieka samodzielnego, odpowiedzialnego, czującego, myślącego, rozumnego i wolnego. Takie zaś wychowanie uwzględnia rozum, serce oraz wolę. Wychowanie według Prymasa Wyszyńskiego polega na podnoszeniu człowieka w jego własnych oczach. Bóg jako powołujący do istnienia stanowi pierwszy fundament pod wychowanie człowieka. W zrozumieniu całokształtu procesu wychowania — zdaniem Kardynała Wyszyńskiego — konieczna jest właściwa koncepcja osoby ludzkiej⁶.

Założenie społeczne stanowi drugie założenie pedagogiczne Stefana Wyszyńskiego. Niezbędnym warunkiem dla rozwoju człowieka jest udział w życiu społeczności. Wychowanie społeczne człowieka powinno być oparte na zasadzie solidarności, altruizmu i służbie dobru, które realizowane są w życiu w świecie i społeczeństwie⁷. Wychodząc naprzeciw pragnieniom młodzieży poszukującej imponujących ideałów, Kardynał za wzór postępowania stawia Chrystusa, który jest drogą, prawdą i życiem⁸.

⁴ A. Rynio, Wychowanie młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Lublin 2001, s. 77–80.

⁵ S. Wyszyński, Z gniazda orląt, Rzym 1972, s. 30.

⁶ Tamże.

⁷ Tenże, Listy Pastorskie Prymasa Polski 1946–1974, Paryż 1975, s. 76.

⁸ Tenże, Prymat człowieka w ładzie społecznym, Londyn 1976, s. 142–143.

Stefan Wyszyński, jako znawca nauk społecznych, ukazuje ludziom młodym prawa oraz powinności wobec środowiska społecznego. Uważa, że każdy człowiek będąc podmiotem praw i obowiązków może i powinien korzystać z prawdy, wolności, sprawiedliwości, szacunku, miłości do własnego dobra i dobra innych ludzi, pełni rozwoju własnej osobowości, wychowania swych dzieci według najlepszego rozeznania, udziału w życiu publicznym, swobodnej działalności gospodarczej⁹. Zdaniem Prymasa należy uznać wartość i godność człowieka, który jest ważniejszy od jakiegokolwiek rzeczy, dlatego nie może stać się jej niewolnikiem. Podobnie też nie może zostać zniewolony przez drugiego człowieka ani przez żadną władzę¹⁰.

Prymas podkreśla wielką rolę wartości moralnych w wychowaniu społecznym. Podmiotem zarówno moralności, jak i wychowania jest człowiek. Nie można zatem rozdzielić tych dwóch aspektów. Ich wzajemna relacja koncentruje się w sumieniu istoty ludzkiej. S. Wyszyński powołuje się na fragment konstytucji *Gaudium et spes*, mówiący o sumieniu: *w głębi sumienia człowiek odkrywa prawo, którego sam sobie nie nakłada, lecz któremu winien być posłuszny i którego głos wzywający go zawsze tam, gdzie potrzeba, do miłowania i czynienia dobra a unikania zła, rozbrzmiewa w sercu nakazem: czynź to, tamtego unikaj [...]. Przez wierność sumieniu chrześcijanie łączą się z resztą ludzi w poszukiwaniu prawdy i rozwiązywaniu w prawdzie tylu problemów moralnych, które narzucają się tak w życiu jednostek, jak i we współżyciu społecznym*¹¹. Jeżeli młody człowiek będzie przestrzegał zasad ewangelicznych, to tym samym będzie budował dobro całej wspólnoty.

Trzecim założeniem wychowawczym Kardynała Wyszyńskiego jest założenie teologiczne dotyczące człowieka oraz jego relacji z Bogiem. Głównym sprawcą wychowania jest Bóg. Prymas uczy, że młody człowiek ma być wychowywany po Bożemu¹². Zachęca także młodzież, by była wierna swojemu człowieczeństwu, które otrzymała od Boga Ojca, Stwórcy rodzaju ludzkiego jako odbicia życia Bożego, miłości, dobroci i mądrości Bożej¹³. Bóg z miłości do człowieka objawił się w Swoim Synu, który nazwany został nauczycielem, drogą, prawdą i życiem¹⁴. W przekonaniu Kardynała wychowaniem najbardziej wszechstronnym i gruntownym jest wychowanie w duchu Jezusowej Ewangelii i pod kierunkiem Kościoła, ponieważ obejmuje ono wtedy całego człowieka, wprowadza harmonię woli, serca i umysłu, kształtuje rozumność, wolność oraz miłość do Boga i drugiego człowieka¹⁵.

Aby wychowanie młodego człowieka było całościowe musi obejmować: wychowanie fizyczne, higieniczne, społeczno-zawodowe, narodowo-obywatelskie, wychowanie umysłu, woli i uczuć oraz szczyt pełnego wychowania, czyli wychowanie moralno-religijne¹⁶.

⁹ A. R y n i o, jw., s. 94–95.

¹⁰ S. W y s z y ń s k i, Wielka Nowenna Tysiąclecia, Paryż 1962, s. 271.

¹¹ KDK 16.

¹² LPPP, s. 208.

¹³ Tamże, s. 215.

¹⁴ Tamże, s. 134.

¹⁵ A. R y n i o, jw., s. 121.

¹⁶ S. W y s z y ń s k i, W światłach Tysiąclecia, Kraków 1981, s. 117.

Kardynał Wyszyński zwraca szczególną uwagę na indywidualność każdej jednostki ludzkiej. Mówi o odrębnym odniesieniu Boga do każdego człowieka. W każdym człowieku obraz Boga jest niepowtarzalny, nieco inny od pozostałych. Dlatego tak istotne jest, aby człowiek był sobą, osobą, osobnością, osobowością. Niezwykłość i potęga człowieka objawia się w tym, że Bóg w swojej dobroci, miłości i mądrości tworzy osobowości odrębne i ubogacone w różny sposób¹⁷.

Prymas kreśli młodzieży optymalny model wychowania oparty na prawdzie i dobru, które mają służyć wyzwoleniu i rozwojowi człowieka. Osoba ludzka powinna realizować się we wspólnocie, rodzinie, narodzie i Kościele.

II. CELE i ZADANIA WYCHOWANIA MŁODZIEŻY

Podstawowe założenia wychowania młodzieży według Prymasa Tysiąclecia stanowią podstawę i pozwalają na sformułowanie celów i zadań wychowania. Główny cel wychowania młodzieży stanowi jej dojrzałość ludzka i chrześcijańska, która warunkowana jest świadomością tego, kim się jest i wypracowaniem jasnego planu życia. Wychowanie, ujęte przez S. Wyszyńskiego w sposób wszechstronny, całościowy i wieloaspektowy, powinno zmierzać do osobistego rozwoju psychicznego, umysłowego, fizycznego, społecznego, duchowego, kulturowego i religijnego młodego człowieka¹⁸. Cele wyszczególnione przez Kardynała to: osobowe wychowanie człowieka, społeczne wychowanie Polaka, a także wychowanie dobrego chrześcijanina. Kardynał Wyszyński wychowanie człowieka sprowadza do wychowania osoby, gdyż każdy człowiek powinien poszerzać i rozwijać swoją osobowość¹⁹.

Prymas stara się o to, aby młodzież poznała prawdę, która czyni człowieka wolnym i dzięki której może ona podejmować trud czynienia dobra. Wychowanie do prawdy zakłada rzetelną naukę, co jest równoznaczne z odrzuceniem lenistwa, które pozbawia wolę i rozum inicjatywy²⁰. Kardynał Wyszyński wskazuje młodemu człowiekowi drogę obowiązku i potrzebę stałego dążenia tą drogą. Podstawowym zadaniem wychowania jest kształtowanie obowiązkowości i odpowiedzialności za siebie, za najbliższych, za dary natury i łaski²¹. W związku z tym należy troszczyć się, aby wychowanie chrześcijańskie obejmowało swym zasięgiem zarówno sferę poznawczą, jak i sferę kształtowania charakteru i rozwoju uczuć oraz nie pomijało strony fizycznej i duchowej²².

Niebezpieczeństwa grożące młodzieży, na jakie zwracał uwagę Prymas, to: nietrzeźwość, lenistwo, nieład pragnień, uczuć, czynów. Nawoływał przy tym, by zwalczać w młodym człowieku brak systematyczności, niekompetencję, psychozę

¹⁷ S. Wyszyński, *Idącym w przyszłość*, Warszawa 1986, s. 12–13.

¹⁸ A. Rynio, *iw.*, s. 129.

¹⁹ Tamże.

²⁰ S. Wyszyński, *Idącym w przyszłość*, *iw.*, s. 66.

²¹ LPEP, s. 184.

²² A. Rynio, *iw.*, s. 139.

lęku, zanik zmysłu estetycznego, brak poczucia istoty piękna, wzrastające zgrubienie form towarzyskich²³.

Kardynał wskazuje na społeczny charakter człowieka, stanowiący podstawę społecznego wychowania Polaka. Podkreśla, iż cała natura człowieka skierowana jest ku współżyciu z innymi ludźmi. Wychowanie w sobie usposobienia społecznego można zatem osiągnąć, nabywając cnoty społeczne oraz wyzbywając się samolubstwa²⁴.

Prymas Wyszyński uważa, iż młodzieży należy stawiać wysokie wymagania. Spełnianie bowiem zadań trudnych, chroni młodego człowieka przed łatwą życiową, która szybko niesie za sobą nudę²⁵. Kardynał stoi na stanowisku, że całkowite usamodzielnienie to cel wychowania młodzieży. Źródłem szczęścia osobistego i dobra społecznego jest realizowanie obowiązków indywidualnych, społecznych i religijnych. W kwestii społecznego wychowania młodzieży zasadniczym celem wskazanym przez Prymasa jest wychowanie poczucia odpowiedzialności za naród²⁶. Młodych należy wychować na wartościowych, rozsądnych obywateli, ludzi myślących po polsku oraz na prawych chrześcijan²⁷. Stefan Wyszyński podkreśla także potrzebę wychowywania młodzieży w duchu wierności kulturze narodowej. Dlatego akcentuje, że szkoła musi być narodowa, ponieważ wychowanie z założenia powinno być narodowe. Zasadniczy wpływ na wychowanie powinna wywierać rodzina i Naród²⁸.

Następnym celem wyodrębnionym przez Prymasa Wyszyńskiego jest kształtowanie w młodym człowieku właściwego stosunku do pracy, rozumianej jako działanie cechujące osobę ludzką i niezbędne dla pełni jej rozwoju²⁹. Kardynał wzywał zawsze młodzież, aby z miłości do Boga podejmowała trud pracy. Kardynał Wyszyński zachęca do udzielania pomocy młodym osobom, które wkraczają w dorosłe życie, aby potrafili kształtować rzeczywistość według Bożego planu. Młodzież musi być silna i odporna wewnątrz, bo tylko wtedy będzie mogła zająć właściwe miejsce we własnym Narodzie³⁰. Prymas chciał, aby ochrzczeni młodzi mogli stać się ucziwymi obywatelami, nowymi ludźmi, dobrymi chrześcijanami cieszącymi się wolnością.

Wychowanie religijne stanowi szczyt pełnego wychowania, jest jego najgłębszą istotą, ponieważ zawiera w sobie elementy zasadnicze i trwałe. Dla całości wychowania ważny jest duch Ewangelii Chrystusowej oraz prowadzenie przez Kościół Święty³¹. Młodzież powinna kroczyć za Jezusem, który stanowi drogę, prawdę i życie. Musi naśladować Jego miłość, ducha służby ludziom i ofiary. Chrystus winien być dla niej wzorem życia na co dzień³².

²³ LPPP, s. 75.

²⁴ S. Wyszyński, *Miłość i sprawiedliwość społeczna. Rozważania społeczne*, Poznań 1993, s. 110.

²⁵ Tenże, *Problem chrześcijańskiego wychowania młodzieży*, *ZNKUL* 46: 1969, nr 2, s. 12.

²⁶ S. Wyszyński, *Jedna jest Polska. Wybór z przemówień i kazań*, Warszawa 1998, s. 63.

²⁷ A. Rynio, *iw.*, s. 146–147.

²⁸ S. Wyszyński, *Kimże jest człowiek*, Warszawa 1987, s. 244–245.

²⁹ LPPP, s. 758.

³⁰ S. Wyszyński, *Czas to miłość*, *Rodzina*, t. IV, Gniezno 2001, s. 57.

³¹ Tenże, *W świątłach Tysiąclecia*, Kraków 1981, s. 117.

³² LPPP, s. 134.

Wśród zadań wychowania religijnego młodzieży Prymas wymienia następujące:

- coraz lepsze poznawanie Jezusa Chrystusa,
- wiązanie się z Jezusem w modlitwie i nauce,
- coraz gorętsze miłowanie Jezusa,
- gorliwe wyznawanie Chrystusa przykładem życia i słowem,
- systematyczne uczestniczenie w katechezie.

Najgłębszym wyrazem wierności Chrystusowi jest poznanie, miłowanie i wyznawanie Go³³.

Kardynał uświadamia młodzieży, że tylko w Chrystusie mogą odnaleźć miłość, dobro i prawdę. To Chrystus, będąc Wzorem, kształtuje ich powołanie. Ostrzega, że między codziennością a Ewangelią nie może być rozbieżności. To Ewangelia powinna stanowić podstawę każdego czynu i codziennego życia³⁴. Gdy wychowanie oparte jest na Ewangelii Chrystusowej, a takim jest wychowanie katolickie, w młodzieży wyrabia się poczucie obowiązku, pracowitość, sumienność, duch współpracy, motywacja do pokonywania trudności i wiele innych cnót społecznych i osobistych³⁵.

Prymas Wyszyński podkreśla, że w życiu trzeba kierować się miłością, wypływającą ze źródła, którym jest sam Bóg oraz zawsze dochowywać wierności Krzyżowi i Ewangelii. Krzyż jest szczytowym ideałem wychowania w przezwyciężaniu siebie w sferze umysłu, serca i woli³⁶ oraz stanowi najwspanialszą szkołę wychowania. Symbolizuje on poświęcenie i wyrzeczenie się siebie dla drugiego człowieka, a bez niego nie możemy wypełnić obowiązków na tej Ziemi³⁷.

Na czym zatem według Prymasa polega wierność Ewangelii w życiu ochrzczonego młodego człowieka? Wyraża się ona przede wszystkim w respektowaniu Dekalogu, ładzie społecznym i moralnym, solidnej pracy, szacunku do jej owoców, powściągnięciu namiętności i żądz, trzeźwości, wierności bohaterskiej przeszłości, wierności Kościołowi i Jego Pasterzom.

Pragnieniem Kardynała Wyszyńskiego było wychowanie młodego chrześcijanina do głoszenia świadectwa o poznanej prawdzie. W świadectwie tym jest ważne, aby inni ludzie mogli poznać prawdziwego Boga i tego, którego Bóg posłał — Jezusa Chrystusa³⁸.

III. FORMY ODDZIAŁYWAŃ WYCHOWAWCZYCH

Wychowanie to proces, w którym uczestniczą: Bóg, społeczeństwo i sam wychowywany. Jakie zatem są skuteczne sposoby oddziaływań wychowawczych? Skuteczność wychowania młodego człowieka zależy od następujących środowisk:

³³ S. Wyszyński, jw., s. 54.

³⁴ J. Lewandowski, Młodzież w programie Wielkiej Nowenny Tysiąclecia, w: Wspaniały to Patron, pr. zb. pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej, Warszawa 2001, s. 38.

³⁵ LPPP, s. 175.

³⁶ S. Wyszyński, W świątłach Tysiąclecia, jw., s. 110–111.

³⁷ LPPP, s. 300.

³⁸ A. Rynio, jw., s. 172.

Kościoła, rodziny, szkoły i państwa. Każde dziecko Boże ma niezaprzeczone prawo do wychowania, które przygotowuje do zadań doczesnych i do zjednoczenia z Ojcem Niebieskim. Wychowanie takie jest wszechstronne, obejmuje zakres fizyczny, rodzinny, duchowy, narodowy, umysłowy, religijny, osobisty, gospodarczy i społeczny³⁹.

Pierwsze miejsce w nauczaniu Wyszyńskiego zajmuje rodzina. Rodzice, przekazując dziecku Boży dar życia, powinni pełnić funkcję pierwszych wychowawców. Kardynał poucza, aby rodzice czerpali wzorzec z Najświętszej Rodziny, z której biją promienie na każdą rodzinę domową⁴⁰. Prymas często podkreśla, że małżeństwo jako dzieło samego Boga ma charakter religijny, nadprzyrodzony, chociaż jest związkiem prawnospołecznym. Ukazywał także wartość funkcji prokreacyjnej i wychowawczej rodziny⁴¹. Proces wychowania musi zostać rozpoczęty w rodzinie od lat niemowlęcych, poprzez lata dojrzewania, a nawet po opuszczeniu przez dzieci domu rodzinnego, aż do samodzielnego życia. Obowiązek ten spoczywa głównie na rodzinie i tam musi się rozpocząć⁴². Ważny w wychowaniu jest przykład religijności rodziców, który pozostawia głęboki ślad w psychice dziecka. Skutecznym oddziaływaniem pedagogicznym są: wspólne spędzanie świąt i uroczystości kościelnych, wspólna modlitwa, rozmowy na tematy religijne. Prymas twierdził, że należy równocześnie rozwijać walory religijne i osobiste przez kształcenie woli i rozumu wychowanków aż do pełni ich osobowego rozwoju⁴³. Kardynał nawołuje, aby każdy dzień życia oparty był o prawdy ewangeliczne. Zachęca do czytania Ewangelii w rodzinie w niedziele i święta⁴⁴. Wychowanie do postawy ewangelicznej dokonuje się głównie w domu rodzinnym poprzez udział w postawach reprezentowanych przez rodziców.

Młody człowiek powinien być wdzięczny Bogu za rodziców i tę wdzięczność wyrażać w modlitwie. Dzięki tej modlitwie może wzrastać wrażliwość i troska o rodziców. Jeśli dzieci będą przychodziły rodzicom z pomocą, nie będą im sprawiały przykrości, będą dla nich pociechą, wówczas dom napelni się prawdziwym pokojem a życie stanie się łatwiejsze⁴⁵. Związani w rodzinie domowej, zdaniem S. Wyszyńskiego, uczymy się szerokiego spojrzenia na świat. Taka rodzina zespała nas poprzez potrzebę wzajemnego przywiązania i uczucia i więzy pokrewieństwa⁴⁶.

Kolejnym ważnym zadaniem wychowawczym wyszczególnianym przez Prymasa jest rozwijanie świadomości daru wiary religijnej w celu doprowadzenia młodzieży do pełni jej dojrzałości. Wszystkie wysiłki wychowawcze zmierzają do

³⁹ Cz. Strzeszewski, Kardynała Stefana Wyszyńskiego wizja Kościoła, Wrocław 1990, s. 89.

⁴⁰ S. Wyszyński, Miłość na co dzień. Rozważania, cz. I. Rzym 1971, s. 152.

⁴¹ R. Czarnowski, Młodzież wierna Chrystusowi. Koncepcja wychowania młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, w: Prymasowskie dni Kościoła łomżyńskiego. W setną rocznicę urodzin Kardynała Stefana Wyszyńskiego, pr. zb. pod red. T. Zawistowskiego, Łomża 2001, s. 56.

⁴² J. Lewandowski, jw., s. 48.

⁴³ R. Czarnowski, jw., s. 55–56.

⁴⁴ LPPP, s. 300.

⁴⁵ S. Wyszyński, Ze stolicy Prymasów. Wybór kazań, Poznań 1988, s. 177–178.

⁴⁶ Tenże, Ojciec nasz, Poznań 1977, s. 26.

tej pełni, która wyraża się w miłości przez naśladowanie Chrystusa⁴⁷. Dla ludzi pragnących żyć Ewangelią oparciem powinien być Kościół. Jego zadaniem jest stałe wydobywanie człowieka z marazmu jednostronnej cywilizacji technicznej, budzenie w nim wyższych zainteresowań i prowokowanie do myślenia⁴⁸. Jeśli młodzież odnajdzie swoje miejsce w Kościele to jej życie stanie się duchowo głębsze i bogatsze.

Kościół wobec młodych ludzi ma do spełnienia szereg zadań. Przede wszystkim młodemu człowiekowi musi mówić prawdę, budzić ambicję i ocenić to, co zostało dokonane. Wtedy Kościół zasługuje na to, aby być dla młodzieży matką i nauczycielem prawdy. Poza tym, zadaniem wychowawczym Kościoła wobec młodych jest wprowadzenie ich do świadomego i czynnego udziału w kulcie liturgicznym, poprzez który dokonuje się spotkanie i zjednoczenie człowieka z Bogiem. Liturgia przypomina cel ostateczny, jakim jest uwielbienie Boga, stawia przed młodymi ideał osobowy — Jezusa Chrystusa, uczy żywej wiary, ofiary, modlitwy, ułatwia człowiekowi stałość pracy samowychowawczej przez konfrontowanie własnego życia z tajemnicami Chrystusa Pana⁴⁹. Kościół daje człowiekowi poczucie wysokiej godności osobistej, otwiera przed nim szerokie horyzonty. Prymas, nauczając o Kościele zaznaczał ważność chrztu będącego załącznikiem nowego nadprzyrodzonego życia, umacniającego bierzmowania i dającej możliwość odnowy spowiedzi. Wskazuje także na rolę parafii w wychowaniu młodego chrześcijanina jako miejsca, w którym dokonuje się przekazywanie prawdy objawionej. Istotną sprawą jest utrzymywanie łączności z parafią i jej duszpasterzami⁵⁰. Aby móc uczestniczyć w życiu sakramentalnym człowiek najpierw musi uwierzyć. Co zatem może umacniać postawę wiary wśród młodych? Kardynał wśród czynników wzmacniających wiarę szczególnie miejsce przypisuje modlitwie. Podkreśla, że modlitwa uszlachetnia człowieka, czyni go lepszym, sprzyja cierpliwości, pokorze, prawdomówności, wewnętrznemu rozwojowi, chroni człowieka przed załamaniem, uczy przezwycięzać trudności w wierze. Ciągłe aktualną modlitwą, jak zaznacza Kardynał, jest Modlitwa Pańska, której świadome odmawianie pogłębia wiarę, uspołecznia i czyni prawdziwymi chrześcijanami⁵¹. Prymas głosi, że Kościół pełni w wychowaniu rolę integrującą i niezastąpioną. Wychowanie to jest skierowane na rozwijanie osobowej doskonałości, która polega na umiejętności wyboru dobra, jego współtworzenia i uczestnictwa w nim⁵². Kościół dla Kardynała odgrywa znaczenie pierwszorzędne.

Stefan Wyszyński docenia rolę szkoły i państwa w chrześcijańskim wychowaniu młodzieży. Szkoła, zdaniem Prymasa, jest wyrazem potrzeby wychowania nie tylko rodzinnego, ale również społecznego. Należy jednak pamiętać, że nie jest ona pierwszą, ani najważniejszą instytucją wychowawczą. Szkoła jest i pozostanie tylko pomocnikiem i zastępcą rodziców. Dlatego nie może wychowywać dzieci niezgodnie z przekonaniem rodziców ani niszczyć wartości wszczepionych

⁴⁷ R. Czarnowski, jw., s. 50.

⁴⁸ A. Rynio, jw., s. 193.

⁴⁹ R. Czarnowski, jw., s. 59.

⁵⁰ S. Wyszyński. W światłach Tysiąclecia, jw., s. 64.

⁵¹ Tenże. Ojciec nasz. Poznań 1977. s. 13.

⁵² A. Rynio, jw., s. 206.

przez rodzinę. Kardynał podkreślał, że szkoła nie może zajmować się tylko nauczaniem, ale powinna podejmować się wychowania swych uczniów⁵³. Nauczyciel, jako osoba odpowiedzialna za proces dydaktyczny i wychowawczy powinien odznaczać się dojrzałością osobowości, wysokim poziomem moralnym i etycznym, a jego postępowanie oparte musi być o zasady moralności chrześcijańskiej. Chrześcijański wychowawca cechować się powinien takimi cnotami ludzkimi jak: pokój, radość, prawda, dobroć, optymizm, cierpliwość, miłość do świata i ludzi, zdolność obcowania z dziećmi i młodzieżą, właściwy sposób oceny, realizm, obiektywizm⁵⁴. Istotne jest, aby szkoła uczyła właściwych wyborów, ukazywała te wartości, które uwzględniają podstawowe potrzeby młodego człowieka: wolnego wyboru oraz potwierdzenia własnej wartości i osobowości. Ważną cechą szkoły przywoływaną przez Prymasa jest jej narodowość i nastawienie na przekazanie dzieciom miłości do kultury domowej, rodzinnej i narodowej⁵⁵. W kwestii wychowawczej roli państwa Kardynał twierdzi, że posiada ono prawo i winno wywierać wpływ na kształt wychowania. Państwo powinno prowadzić obywateli do dobra powszechnego, poprzez zaznajomienie z obowiązkami obywatelskimi i narodowymi. W wykonywaniu swoich zadań państwo musi uwzględnić prawa i potrzeby rodziców, Narodu i Kościoła⁵⁶.

Katolickie wychowanie, którego podstawą jest Chrystusowa Ewangelia, wszczepia w dusze młodzieży umiłowanie wszystkich ludzi jako dzieci jednego Ojca, wyrabia w niej poczucie obowiązku i sumienność, pracowitość, zapał w pokonywaniu trudności i wiele innych cnót osobistych i społecznych⁵⁷.

Proces wychowawczy będzie przebiegał prawidłowo, jeżeli będą ze sobą zgodnie współdziałały poszczególne instytucje wychowujące. Każdej z nich Kardynał przypisuje określone prawa, obowiązki i zadania. Na pierwszym miejscu stawiał rodzinę, która stanowi naturalne i niezastąpione środowisko wychowawcze, później Kościół, którego prawo do wychowanie wynika z racji polecenia Chrystusowego, następnie szkołę jako organ pomocniczy rodziny i Kościoła, a na końcu państwo sprawujące organ nadzoru nad pozostałymi i mające obowiązek służyć pomocą, szczególnie rodzinie⁵⁸. Dzięki tym oddziaływaniom wychowawczym młody człowiek może wejść w niosący wiele zagrożeń świat i pokonać napotykające go trudności.

PODSUMOWANIE

Nauczanie Prymasa Tysiąclecia to pedagogia serca, dobroci, życzliwości i dobrego słowa. To model wychowawczy, który wyrasta z prawd objawionych, a uwzględnia człowieka, Kościół, rodzinę, Naród, modlitwę, pracę i politykę.

⁵³ S. W y s z y Ń s k i. Przewodnie myśli encykliki o chrześcijańskim wychowaniu młodzieży. *AK* 156: 1930 z. 1, s. 5.

⁵⁴ R. C z a r n o w s k i. *iw.*, s. 63.

⁵⁵ Tamże, s. 61.

⁵⁶ LPPP, s. 175.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ A. R y n i o. *iw.*, s. 220–221.

Wychowanie zdaniem S. Wyszyńskiego polega na budzeniu człowieczeństwa przez ciągle odwoływanie się do rozumności i wolności wychowywanego. Głównym celem tak rozumianego wychowania jest zdobycie wewnętrznej wolności. To wyzwolenie dokonywało się przez poznanie, mądrość, wolę, wiarę, miłość, dobroć⁵⁹. Według Stefana Wyszyńskiego wychowanie nie polega na dostosowaniu przyszłego obywatela do warunków życia społecznego, ale na tym, by stał się on człowiekiem świadomym swego powołania i przez to był przygotowany do życia w społeczeństwie⁶⁰.

Prymas zachęca młodych, aby zwyciężali siebie, ponieważ zwycięstwo nad sobą jest najtrudniejsze, ale i najbardziej wartościowe. Chrystus stawia ciągle nowe wymagania, a człowiek powinien umiejętnie walczyć ze sobą, ze swymi złymi skłonnościami i popędami⁶¹.

Kardynał podkreśla potrzebę poznania bogactwa własnego przeznaczenia przez młodych. Chce, by młodzi odwoływali się do sił tkwiących w człowieku, takich jak obecność sumienia, pragnienie dobra, możliwość refleksji. Zazwyczaj nie dawał recepty na dojrzałość, ale jedynie wskazywał kierunek dróg, w jaki sposób ją osiągnąć. Wskazywał na potrzebę wiązania wiary z życiem, akceptację siebie, otaczającego świata i czasów, w których żyje⁶².

Prymas głosi, że prawda i dobro nie mogą być jedynie poznawalne, ale powinny być uprawnione, kochane i realizowane, natomiast całościowe wychowanie musi doskonalić zarówno rozum, jak i wolę. Podkreśla, że wychowanie jest oparte na połączeniu ciała i ducha, zdrowia fizycznego i psychicznego, moralnego i duchowego. Zaniedbanie w którymś z aspektów prowadzi do niedorozwoju jednej ze sfer⁶³.

Kardynał Wyszyński nie sprowadza chrześcijaństwa jedynie do sumy prawd i wymogów moralnych, ale wychowuje ludzi w świadomości, iż Bóg czeka na nich w historii i że dla człowieka ochrzczonego nie ma możliwości ucieczki od życia i spraw społecznych. Oryginalność myśli pedagogicznej Prymasa Tysiąclecia nie tyle polega na nowatorstwie czy sprzeciwie wobec panujących prądów, lecz na umiejętnym zaadoptowaniu pewnych nurtów do potrzeb i warunków polskich, na nadaniu im swoistego kształtu i charakteru⁶⁴. S. Wyszyński proponuje stare, tradycyjne formy wychowawcze, natomiast spośród nowych wskazuje tylko na te, które w sposób oczywisty wyrastają ze starych.

Jakie cele, zasady, formy i metody możemy wyodrębnić w omawianej koncepcji wychowania? Wszystkie one wynikają z określonej integralnej wizji osoby ludzkiej. Zakładają one współpracę między wychowującym a wychowywanym. Cele i metody możemy sprowadzić do informowania, formowania i inspirowania. Kardynał dąży do działania opartego na dobru, prawdzie i wolności. W uwrażliwieniu człowieka na nieprawdę, brzydotę, zło oraz nauczaniu go odróżniania

⁵⁹ A. Rynio, s. 280.

⁶⁰ Tamże, s. 284.

⁶¹ A. Rastawicka, jw., s. 49–50.

⁶² A. Rynio, jw., s. 286–287.

⁶³ J. Lewandowski, Antropologia Kardynała Stefana Wyszyńskiego i jej wpływ na kulturę człowieka. *Comp* 3 (2001), s. 74.

⁶⁴ R. Czarnowski, jw., s. 66.

wartości od tego, co jest jej zaprzeczeniem widzi jedną z dróg realizowania chrześcijańskiego modelu wychowania⁶⁵.

Warte podkreślenia w prymasowskiej koncepcji wychowania jest to, iż zawiera ono aspekt psychologiczno-moralny. Uwidacznia się to szczególnie w ukazywaniu wychowania jako zespołu działań i wysiłków człowieka zmierzającego do jego dojrzałości psychosomatycznej, zdobycia nowych wartości intelektualnych, moralnych i estetycznych oraz pełniejszego uczestnictwa człowieka w wartościach religijnych. Personalizm Kardynała powoduje, że wychowanie wydaje się być mierzone wyjątkową godnością osoby ludzkiej⁶⁶. Wychowanie jawi się tu jako owoc dialogu miłości. Poprzez wychowanie według tej koncepcji dokonuje się wiązanie społeczeństwa z tradycją, historią i kulturą, co utrwała jego tożsamość i egzystencję. Wychowanie w nauczania Prymasa Tysiąclecia ma charakter antropologiczny, teologiczny i społeczny. Pragnie on ukierunkować młodego człowieka ku wartościom zarówno chrześcijańskim, jak i narodowym⁶⁷.

Przeprowadzona analiza wydaje się potwierdzać fakt, iż nauka Prymasa Tysiąclecia dotycząca wychowania jest nadal aktualna. Kardynał starał się o przywrócenie właściwej wizji osoby, rodziny, Kościoła, szkoły i społeczeństwa. Uważał, że każda osoba jest świadoma swoich dążeń. Ponadczasowa wartość wychowania tkwi w integralności i wrażliwości na wartość człowieczeństwa. Wychowanie to oparte na chrześcijańskiej koncepcji osoby i świata uznaje prawa człowieka, jego wolność i godność. W takim kształcie, mimo upływu wielu lat, model wychowania nakreślony przez Prymasa Tysiąclecia jest wciąż aktualny i godny polecenia wszystkim odpowiedzialnym za wychowanie młodzieży.

ZEITGEMÄßE PÄDAGOGISCHE GEDANKEN DES KARDINALS STEFAN WYSZYŃSKI GEGENÜBER DER ERZIEHUNG DER HEUTIGEN JUGEND

ZUSAMMENFASSUNG

Die Erziehung beruht nach S. Wyszyński auf dem Wecken der Menschlichkeit durch fortwährende Anweisung zur Verständigkeit und Freiheit des zu Erziehenden. Hauptzweck der so verstandenen Erziehung ist die Erlangung der inneren Freiheit. Diese Befreiung erfolgt durch Erkenntnis, Klugheit, den Willen, den Glauben, die Liebe, die Güte. Nach Stefan Wyszyński beruht die Erziehung nicht auf der Anpassung des künftigen Bürgers an die gesellschaftlichen Lebensbedingungen, sondern darauf, dass er als bewusster Mensch seiner Berufung und dadurch zum Leben in der Gesellschaft vorbereitet wird.

Der Kardinal unterstreicht den Bedarf der Erkenntnis des Reichtums der eigenen Bestimmung seitens der Jugend. Er wünschte sich, die Jugend würde sich auf die im Menschen steckenden Kräfte wie die Gegenwart des Gewissens, den Willen zum Guten, die Möglichkeit des Nachdenkens stützen. Gewöhnlich gab er keine Rezepte für die Reife, aber er zeigte allein die Richtung der Wege, auf welchen sie zu erreichen sei. Er wies auf den

⁶⁵ A. R y n i o, jw., s. 294.

⁶⁶ Tamże, s. 297.

⁶⁷ Tamże.

Bedarf der Bindung des Glaubens an das Leben hin, auf die Akzeptanz seiner selbst, der uns umgebenden Welt und der Zeiten, in denen man lebt.

Kardinal Wyszyński führt das Christentum nicht allein auf die Summe der Wahrheiten und moralischen Anforderungen zurück, sondern erzieht Menschen im Bewusstsein, dass Gott sie in der Geschichte erwartet, und dass es für einen getauften Menschen keine Möglichkeit der Flucht vom Leben und gesellschaftlicher Ereignisse gibt. Die Eigenart seines pädagogischen Gedankens beruht nicht so sehr auf der Neuerungssucht oder dem Widerspruch gegenüber herrschenden Strömungen, sondern auf geschickter Anpassung einiger Strömungen an den Bedarf und die Konditionen in Polen, auf der Verleihung an sie einer eigenartigen Gestalt und Charakters.

Die durchgeführte Analyse scheint die Tatsache zu bestätigen, dass S. Wyszyńskis Erziehungsrichtlinien auch heute aktuell sind. Der Kardinal bemühte sich um die Rückgewinnung der eigentlichen Vision von Person, Familie, Kirche, Schule und von der Gesellschaft. Er meinte, dass sich jede Person ihres Strebens bewusst ist. Der überzeitliche Erziehungswert steckt in der Integrität und der Empfindlichkeit auf den Wert der Menschheit.

Diese Erziehung, die sich an die christliche Auffassung der Person und der Welt anlehnt, erkennt Rechte des Menschen, seine Freiheit und seine Würde an. In solcher Gestalt, trotz vieler vergangener Jahre, ist das vom Primas des Jahrtausends vorgezeichnete Erziehungsmodell fortwährend aktuell und allen verantwortlichen für die Erziehung der Jugend empfehlenswert.